

14 с.; Приказ обер-прокурора Св. Синода // ЦВед. – 1907. – № 41. – С. 370; Определения Св. Синода // Там само. – 1908. – № 15–16. – С. 72; 1909. – № 43. – С. 392–393; 1914. – № 29. – С. 341; № 42. – С. 485; 1917. – № 6. – С. 33; Резолюции его преосвященства // КЕВ. – Ч. офиц. – 1903. – № 28. – С. 514; 1907. – № 19. – С. 226–227; К отбытию из Н.-Новгорода преосвященного Макария, епископа Орловского // Орловские ЕВ. – 1917. – № 9–10. – Отд. неофиц. – С. 162–167; Прибытие в Орел преосвященного Макария, епископа Орловского и Севского // Там само. – С. 158–160; К отъезду преосвященного Макария из Нижнего Новгорода в Орел // Там само. – № 11. – Отд. неофиц. – С. 196–199; Телеграмма Св. Синоду Орловского комитета общественной безопасности // Орловский вестник. – 1917. – № 78. – С. 3; Указ из Св. Правительствующего Синода // Орловские ЕВ. – 1917. – № 22. – Приложение. – С. 1–2; Постановление Святейшего Патриарха и Священного Синода № 645 об открытии в Смоленской епархии кафедры викарного епископа // Материалы по истории русской иерархии. Статьи и документы. – М., 2002. – С. 154; Российское духовенство и свержение монархии в 1917 г. : Материалы и архивные документы по истории Русской Православной Церкви / сост., авт. предисл. и ком. М. А. Бабкин. – М., 2006. – С. 79, 98, 107–108, 132, 243.

Літ.: Илькевич Н. Н. Маленькая страница большой войны с собственным народом // Край Смоленский. – 1994. – № 6. – С. 42–55; Даниил (Сычев), иером. Имя – Христианин // Новая книга России. – 2003. – № 12. – С. 28–30; Степанов А. Д. Святитель-монархист. Священномученик епископ Макарий (Гневушев) (1858–1918) // Воинство Святого Георгия: Жизнеописание русских монархистов начала XX в. / сост. А. Д. Степанов, А. А. Иванов. – СПб., 2006. – С. 178–188; Кальченко Т. В. Киевская русская монархическая партия // Черная сотня. Историческая энциклопедия 1900–1917. – М., 2008. – С. 250; Він же. Киевский союз русских рабочих // Там само. – С. 250–251; Ангелина (Нестерова), мон. Священномученик Макарий (Гневушев), епископ Орловский и епископ Вяземский. Последние годы жизни как пример служения Церкви и народу // Смоленские ЕВ. – 2009. – № 4. – С. 33–41; Каиль М. В. Православная Церковь и верующие Смоленской епархии в годы революций и Гражданской войны, 1917–1922: государственно-церковные отношения и внутриконфессиональные процессы. – М., 2010. – С. 34–46, 195–260.

С. Л. Кузьміна

МАКАРІЙ (КРАМАРЕНКО Макарій Гаврилович) [рос. Макарий (Крамаренко Макарий Гаврилович)] (19[31].01.1870–08.12.1937), священник РПЦ, епископ «Соборно-Єпископської Церкви», випускник КДА – церк. діяч, педагог, реліг. публіцист.

Нар. у с. Гнилець Звенигородського пов. Київ. губ. (нині – Звенигородського р-ну

Черкас. обл.) у сім'ї священника. Після закінчення Богуславського ДУ (1880–85) та КДС (1885–91) з 02.10.1891 служив учителем двокласної церковнопарафіяльної школи у с. Мошни Черкас. пов. Київ. губ. (нині – Черкас. р-ну та обл.). З 07.05.1892 до 23.07.1893 обіймав посаду наглядача-репетитора в Уманському ДУ. За згадкою О. Г. Лотоцького, здобув у уманській «бурсі» велику популярність, звільнивши її від ненависного вчителя грец. мови, який тероризував учнів. З 13.09.1893 вчителював у церковнопарафіяльній школі с-ща Верхня Солом'янка в передмісті Києва (нині – територія Солом'янського р-ну міста). З 21.04.1894 обіймав посаду викладача рос. та церковнослов'ян. мов у 1-му класі Черкас. ДУ.

Одружившись, прийняв свящ. сан: 29.06.1895 був висвячений на ієрея. Викладацьку діяльність у Черкас. ДУ поєднував із пастирським служінням на посаді священника Йоано-Богословської училищної церкви.

З 26.08.1897 перейшов на службу до єпархіального відомства. Був призначений парафіяльним священником с. Макіївка Черкас. пов. Київ. губ. (нині – Смілянського р-ну Черкас. обл.). Однак вже 13.09.1899 поновився на посадах викладача рос. та церковнослов'ян. мов у 1-му класі Черкас. ДУ і священника Йоано-Богословської училищної церкви. Брав активну участь у роботі Черкас. відділення Київ. єпархіальної училищної ради (з 10.11.1898). За «добре отношение к церковно-школьному делу Черкасского уезда» у 1904 отримав персональну подяку митрополита Київського і Галицького Флавіана (Городецького).

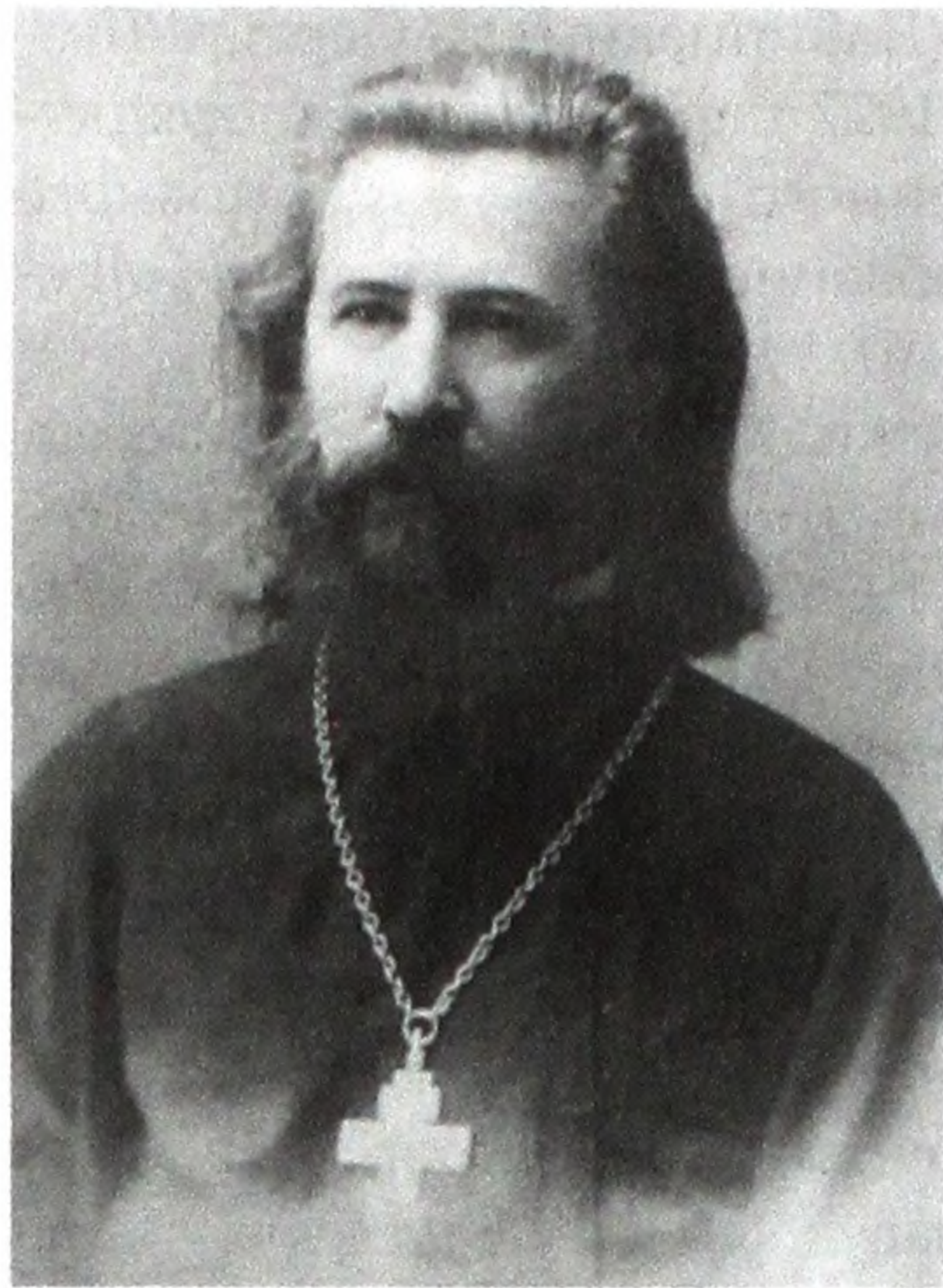
У 1909–13 навчався у КДА, де здобув ступ. канд. богослов'я (ухвалу Ради КДА від 14.06.1913 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Флавіаном (Городецьким) 26.06.1913). Канд. твір М. «Западнорусские церковные братства, их происхождение и значение», що отримав схвальні відгуки проф. М. Ф. Мухіна та проф. С. Т. Голубєва, за рішенням Ради КДА був надрукований у

збірнику «Учено-богословские и церковно-проповеднические опыты студентов Киевской духовной академии» за 1913.

Після закінчення КДА з 01.08.1913 був призначений законовчителем реального уч-ща у м. Бар Могилівського пов. Подільської губ. (нині – адм. центр Барського р-ну Вінниць. обл.). Згідно з ухвалою Св. Синоду від 18–22.11.13 переведений на посаду викладача арифметики і поєднаних із нею предметів Уманського ДУ. З 20.10.1915 – помічник доглядача цього уч-ща.

У революц. роки був активним учасником укр. церк. руху. Входив до складу створеної 23.11.1917 Тимчасової Всеукр. правосл. церк. ради. Брав участь у 1-й (07[20].01–19.01[02.02].1918) та 2-й (08[21].06–28.06[11.07.].1918) сесіях Всеукр. Правосл. Церк. Собору, виявивши себе послідовним прихильником українізації церк. життя та розбудови автокефальної УПЦ. Був членом створеного у березні – квітні 1918 Кирило-Мефодіївського укр. правосл. братства, що мало на меті відродження Укр. правосл. незалежної соборноправної Церкви. У зв'язку із рішенням Всеукр. Правосл. Церк. Собору про встановлення квотного представництва Всеукр. правосл. церк. ради серед його членів (3 особи), ухваленим 07.07.1918, разом із ін. делегатами від ради 08.07.1918 вийшов зі складу соборян.

За часів гетьманату співробітничав із Мін-вом сповідань Укр. Держави; влітку 1918 обійняв посаду начальника шкільно-пед. відділу Департаменту духовної освіти. Як досвідчений законовчитель, із 08[21].08.1918 брав активну участь у роботі заснованої при Вченому ком-ті Мін-ва сповідань комісії, що опікувалася поліпшенням викладання Закону Божого у школах. Був членом редколегії київ. щоденної церковно-сусп., політ. і літ. газети «Слово», що видавалася Мін-вом сповідань з 01.10 до 31.12.1918. Опублікував у цьому виданні кілька статей, у яких обстоював необхідність керуватись у справі реформування церк. життя в Україні

Макарій
Крамаренко

«справді інтересами Української Церкви, а не політичними інтересами московського централізму».

З вересня 1919 входив до складу Ради міністра сповідань І. Огієнка. Наказом Директорії УНР від 08.10.1919 був призначений членом Укр. Свящ. Синоду УАПЦ. 16.11.1919, після евакуації Директорії з м. Кам'янець-Подільського, заборонений у священнослужінні єпископом Подільським і Брацлавським РПЦ Піменом (Пєговим) через звершення богослужінь укр. мовою, непоминання Патріарха Московського і участь в укр. церк. русі. До 29.04.1920 за призначенням міністра сповідань І. І. Огієнка виконував обов'язки ректора Подільської ДС. На поч. 1920-х звершував священницьке служіння на Уманщині (в юрисдикції Укр. екзархату РПЦ), впроваджуючи у життя ідею українізації правосл. парафій.

Виявивши себе прихильником «канонічної автокефалії» Правосл. Церкви в Україні, у 1925 приєднався до «Соборно-Єпископської Церкви», створеної 04–05.06.1925 на сесії Собору правосл. єпископів України в м. Лубни на Полтавщині. 08.06.1925 висвячений на єпископа Вінницького і Могилівського (чин хіротонії звершено єпископами Феофілом (Булдовським), Павлом (Погоріл-

ком), Сергієм (Лабунцевим) та Сергієм (Іваницьким)). У 1927 перейшов у підпорядкування «Временного Высшего Церковного Совета», очолюваного архієпископом Григорієм (Яцковським).

У 1930-х служив священником Воскресенської церкви м. Дніпропетровська (з 2016 – м. Дніпро). У 1936 був підданий арешту та обвинувачений як «бывший активный участник петлюровской банды», організатор «контрреволюционной церковной группы, состоящей из духовенства и церковного актива, которая проводила активную контрреволюционную деятельность». Рішенням Спецколегії Дніпроп. обл. суду від 03.03.1936 засуджений за статтею 54-10 на 2 роки виправно-трудоих таборів.

Восени 1937 заарештований разом із групою священнослужителів (18 осіб) у рамках кампанії з ліквідації «контрреволюционной организации сторонников “соборно-епископской церкви”» (фігурує у справі як митрополит). Обвинувачений у підготовці повстанських кадрів і терористичних актів, роботі, спрямованій на зрив виборів до Верховної Ради, дискредитації партії та уряду, «фашистской агитации». Рішенням Трійки при Дніпроп. облуправлінні НКВС УРСР від 30.11.1937 засуджений до вищої міри покарання.

Розстріляний на 68-му році життя. Місце поховання невідомо. Реабілітований постановами Президії Дніпроп. обл. суду від 28.12.1988 та 14.04.1989.

Осн. тв.: Сочинение студента священника Макария Крамаренка «Западнорусские церковные братства, их происхождение и значение» // Учено-богословские и церковно-проповеднические опыты студентов Киевской духовной академии LXVI курса (1913 г.). – Вып. 11. – К., 1913. – С. 121–161; Відділ духовних шкіл // Віра та держава. – 1918. – № 3. – Ч. неофіц. – С. 14–15; Церква та інтелігенція // Там само. – № 7. – Ч. неофіц. – С. 18–20; Церковний імперіалізм // Слово. – 1918. – № 14 (17.10). – С. 3–4; Ответ на открытое письмо еп. Сергея Лаврова // Там само. – № 24 (29.10). – С. 1–2; № 25 (30.10). – С. 1–2; Всі шляхи ведуть до Риму, та не всі до Христа // Там само. – № 29 (03.11). – С. 2; Трагедія Холмщини // Там само. – № 33 (08.11). – С. 2; Голос народу – голос Божий // Там само. – № 56 (08.12). – С. 4; Єднання церков // Там само. – № 63 (17.12). – С. 2.

Арх.: ЦДІАУК. – Ф. 127. – Оп. 798. – Спр. 715; Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 9717; Оп. 3. – 3257.

Опубл. дж.: Епархиальные известия // КЕВ. – 1895. – № 15. – Ч. офіц. – С. 195; 1904. – № 47. – Ч. офіц. – С. 524; Список лиц, служащих в духовно-учебных заведениях Киевской епархии // Там само. – 1900. – № 16. – Ч. офіц. – С. 372–373; Извлечение из журналов Совета Киевской духовной академии за 1908–1909 учебный год. – К., 1909. – С. 29–30; [Те саме] за 1909–1910 учебный год. – К., 1910. – С. 23, 59, 61, 63; [Те саме] за 1912–1913 учебный год. – К., 1913. – С. 509–512, 657, 682–684; Определения Святейшего Синода // ЦВед. – 1913. – № 48. – С. 533; 1915. – № 44. – С. 55; Огляд діяльності Вченого комітету // Віра та держава. – 1918. – № 15. – Ч. офіц. – С. 14; Лотоцький О. Г. Сторінки минулого. – Ч. 1. – Варшава, 1932. – С. 224, 226; Огієнко І. Моє життя: Автобіографічна хронологічна канва. – Житомир, 2002. – С. 65–66, 74–75, 98; Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. : документи і матеріали : у 2 т. (3 ч.) – Т. 1 / упоряд.: В. Верстюк та ін. – К., 2006. – С. 601; Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР І. Леплевського про антирадянську діяльність церковників та сектантів на Україні. [27 листопада 1937 р.] / публ. О. Г. Бажана // Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № X–XI. – С. 146; Умань і уманчани очима П. Ф. Курінного (з особистих щоденників за 1918–1929 рр.) / укладач Ю. В. Торгалю. – Умань, 2014. – С. 257–258; Обзор по архивно-следственному делу Крамаренко Макара Гавриловича, бывшего митрополита. 1938 // Любовь больше жизни : Репрессированные священники Днепропетровщины 1920–1950 г. : on-line выставка. – Режим доступа: <http://lestvitsa.dp.ua/sites/default/files/audio/repressirovani/rodgorny.pdf>. – Назва з екрана; Репрессированные священнослужители (по документам Государственного архива Днепропетровской области) // Там само. – Режим доступа: <http://lestvitsa.dp.ua/sites/default/files/audio/repressirovani/repressirovaniy.pdf>. – Назва з екрана.

Літ.: Сергей (Лавров), еп. Открытое письмо о. М. Крамаренко (по поводу статьи «Церковный империализм» («Слово». – № 14) // Слово. – 1918. – № 24 (29.10). – С. 1; Він же. К вопросу об автокефалии Украинской Церкви (пишу по поводу ответного письма свящ. М. Крамаренка) // Там само. – № 35 (10.11). – С. 2; Біднов В. Церковна справа на Україні. – Тернів, 1921. – С. 30–31; Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). – К., 1997. – С. 43, 60, 112, 126–127; Реабілітовані історією. Дніпропетровська область. – Т. 4. – Кн. 2: Повернені імена. К-О : мартиролог / уклад. В. В. Іваненко [та ін.]. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 145; Бойко О. В. Репресії проти православного духовенства і віруючих на Дніпропетровщині у 1920–1930-ті роки // Реабілітовані історією : у 27 т. – Дніпропетровська область : у 2 кн. – Кн. 1. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 758; Крамаренко Макар Гаврилович // Там само. – Кн. 2. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 449.

М. Л. Ткачук